

OBSAH.

	Strana
MÍSTO PŘEDMLUVY	1—11
Otázka o poměru »materiální« vzdělanosti k »duchovní« 1—2. — Metafysické hledisko a jeho přežilost 2—3. — »Ekono- mický materialism«, jeho přednosti a nedostatky 3—5. — Hra- nice ekonomického výkladu dějin v »Obrazech« 5—7. — Opo- sice »subjektivní školy« 7—8. — Jeli národní ráz — příčinou nebo následkem dějin vzdělanosti? 9—10. — Obsah druhé části »Obrazů« 10—11.	

OBRAZ PÁTÝ.

CÍRKEV A VÍRA.	12—254
I. <i>Počátek ruské pobožnosti</i> 12—24. — Dvě sporná mínění o významu náboženství pro ruskou vzdělanost a společná jich vada 12—13. — Kievský Patěrik jako pramen pro charakteristiku nejstarší pobožnosti 13—15. — Charakter staroruského řehol- nictví: fysická práce jako duchovní skutek: bdění a půst 16. — Zápas s tělem a nočními příšerami 16—18. — Neznalost vyšších forem řeholnictví; podezřívavý poměr ku knize a učenosti 19—20. — Řecká řehole a její plnění 20—21. — Stav pobožnosti v okolní společnosti 21—22. — Vzájemný poměr světa a kláštera 22—24.	
II. <i>Znárodnění ruské víry a církve</i> 25—50. — Prvopočá- tečná odloučenost světa a duchovenstva 25—26. — Jich vzájemné sblížení jako následek úpadku úrovně pastýřů a povznesení úrovně lidu 26—28. — Znárodnění víry jako plod tohoto vzá- jemného sblížení: zvláštnosti ruské víry podle pozorování pří- chozích ze západu a východu 28—30. — Znárodnění církve. — Postupné vymaňování se z moci cařhradského patriarchy 31—33. Původ theorie o »Moskvě — třetím Římu« 33. — Legenda o po- čátku ruské církve skrze apoštola Ondřeje 35. — Úloha státní	

moci při znárodnění církve 35. — Moc byzantského císaře nad církví a přenesení její na moskevského knížete 36—38. — Úloha Josefa, Daniele a Makarija při provedení idee národní a státní církve 38—40. Ráz literární a praktické činnosti »Josifljanů« 41—42. — Sebrání ruského světectva a dovršení ho na sněmích r. 1547 a 1549 42—45. — Odpůrci »Josifljanů«: Nil, Vassian a Artěmij; jich názory, jich oposice proti »Josifljanům« a příčiny jejího nezdaru; jich osudy 45—49.

III. *Původ raskolu* 51—70. — Jednota státu a církve v XVI. století a její následky v potomní době 51—52. — Zárodek raskolu v nacionálním rázu církve 52—54. — Příčiny dávání přednosti ruské církevní praxi před řeckou 54—56. — Expertise Maksima Řeka a příčina jejího nezdaru 56—58. — Přeměna v postavení stran v XVII. věku 58—59. — Učený názor o opravě knih 59—61. Kroužek novotářů na půdě nacionální pobožnosti 61—63. — Přestup Nikonův ke straně učeného názoru 63—64. Ráz oprav Nikonových a poměr k nim zastánců ruské církevní starobylosti 64—65. — Definitivní roztržka jich s církví 65—67. — Avvakum jako představitel extrémního názoru 67. — Jeho poměr k carovi 67—68. — Jeho rady věřícím 68—69. — Náboženský a sociální živel v raskolu 68.

IV. *Osudy raskolu. Dějiny popovštiny*. 71—101. — Význam obřadových rozdílů po názoru řeckého patriarchy a ruských sporných stran 71—72. — Objasnění jich vzájemného nedorozumění v pozdější době 73. — Či názor zvítězil na sněmě roku 1667 73—74. — Poměr raskolníků k rozsudku sněmu 74—75. — Očekávání Antikrista v létech 1666 a 1699 75—77. — Petr Antikrist 78—80. — Nesouhlas události s tím, co očekávali staroobřadci 80—81. — Rozdílná mínění staroobřadecké obce co do názoru o budoucnosti 81—82. — Mínění popovštiny 83. — Neúplnost hierarchie 83—84. — Hledání »staropravoslavných biskupů« 84—85. — Otázka [o hodnosti přestouplého kněžstva 85—86. — Srážka mínění diakonstva [diakonštiny] a »přebírmovanců« 87—88. — Sněm z roku 1779 88. — Stejnověrství. Hledání vlastních biskupů [archiejev] 88—90. — Změna v postavení raskola za Kateřiny II., Pavla a Aleksandra I. 90—92. — Úloha Jirgizských klášterů 92—93. — Nová změna po vstoupení Mikuláše I. na trůn 93. — »Vyčerpání kněžstva« a vznik my-

šlenky o hledání biskupa 94—95. — Původ bělokrinického biskupství 95. — Vnitřní neshody v popovštíně pozdější doby 95—98.

V. *Osudy raskolu. Dějiny bezpopovštiny*, 102—139. — Krajní směr staroobřadectví 102—103. — Epidemie samoupálení 103—105. — Odpor proti němu 105—108. — Podmínky církevního života v Pomoří a Záoněží jako základní příčina rozšíření tam bezpopovštiny 109—110. — Rozšíření zde poustevnictví 111—112. — Vývoj Vyzovského spolčenství za A. Děnisova 113—115. — Poměr jeho ke světu a úřadům 116—117. — Rozpor v bezpopovštíně: Feodosejenci a jich spory s Pomorci 118—119. Filipovci 119. — Otázka o rodině a sňatku 120—121. — Theorie Ivana Aleksějeva 121—124. — Změna v povaze sporů mezi novými moskevskými středisky bezpopovštiny od 2. polovice XVIII. století 124—125. — Boj o sňatek mezi Pokrovskou kaplí a Preobraženským hřbitovem 126—127. — Rozdvojení náboženské myšlenky náčelníků bezpopovštiny a souhlasnost smýšlení masy 128—129. — Pokusy o obnovu bezpopovštinského ideálu: protest Filippovců proti sesvětštění Feodosijců 129—132. — Protest poutnické sekty proti ramenářství těch i oněch 132—133. — Učení Jevfimija a nové dohody se světem jeho nástupců 133—136. — Výsledky vývoje bezpopovščínské teorie a výsledek toho vývoje ve všeobecných dějinách ruské náboženské myšlenky 136—138.

VI. *Vývoj ruského sektářstva* 140—214. — Otázka o původě ruského sektářstva 140—141. — Všeobecné formy náboženského vývoje 141—142. *Evandělické* křesťanství a odrůdy na ruské půdě XVI. stol. 142—145. — Co věděla vláda a společnost tohoto století o protestantství 145—147. — Rozšíření této znalosti za účely polemickými v první polovici XVII. stol. (»pření o víře«) 147—148. — Protestantský vliv ze strany švédských hranic 148—150. — Protestantské názory v Moskvě 151. Kroužek Ťveritinova. Učení Ťveritinova 151—153. — Vznik *duchovního* křesťanství v Rusku; spojení jeho s bezpopovštinou 154—155. — Kvirin Kulmann 156. — Kapiton a jeho učedníci 157—158. — Počátek chlystovštiny 158—159. — Převaha kultu a slabost theoretického propracování učení v chlystovštíně v XVII. stol. Rozšíření chlystovštiny 159—160. — Reakce proti

VIII

její nezávanosti a původ skopectví 161—163. — Nová reforma duchovního křesťanství a její prameny 163—165. — Sektářské učení G. S. Skovorody 166—168. — Učení jekatěrinovských duchoborův na konci XVIII. století 168—172. — Odchýlení od přísného duchoborského učení v životě a theorii 172—175. — Kompromis duchoborského učení se starými učenými duchovního křesťanství a objevení se molokanství 175—178. — Další kompromis v učení »subbotníkův« 179—180. — Nový popud k vývoji duchovního křesťanství za panování císaře Alexandra I. 180—182. — Probuzení zájmu k sektářství v inteligentní společnosti; kroužek Tatarinové 182—185. — Vývoj skopectvé theorie ve spise komořího Jelenského 185—186. — Vývoj chlystovské theorie v učeních »lazarevštiny« a Radajeva 186—187. — Povznesení duchoborské masy na úroveň jejího učení 189—190. — Obnovení evangelického křesťanství prostředkem štundy 190—191. — Dvojí ráz učení štundy: nacionalistické a evandělické elementy její 192—194. — Souběžné kolísání v novém sektářském učení severního Ruska: Paškovci 194—185. — Pokus o sjednocení 195—196. — Mystický proud v sektářství XIX. stol. 196—197. — Sesílení mravního, společenského a filosofického živlu v učeních nejnovějšího sektářství 197. — Duchoborci — »všebatrí« a pokus uskutečniti sociální ideál v Kanadě 198—202. — Nábožensko-filosofický system »novochlystův« 203—205. — Poměrný význam staroobřadectví a sektářství ve všeobecném postupu ruské náboženské myšlenky 206—209. — Hlavní tendence dalšího vývoje sektářství 209—210.

VII. *Osudové panující církve* 215—254. — Nálada stáde nevstoupivšího do raskolu 215—216. Úpadek farských voleb 217—218. — Ustanovení dědičnosti duchovního povolání 218—219. — Sociální postavení duchovního stavu 120—121. — Census vzdělání duchovenstva 222—223. — Poměr státu k církvi v XVI. a XVII. století 223—225. — Theorie Nikonova a její nesouhlas se skutečností 226. — Církev ztrácí své starodávné výsady 228. — Smysl zrušení patriarchátu 229. — Vývoj plnomocenství oberprokurora 231. — Souhlas nové formy církevního zřízení s úkoly ruského církevního života 232—235. — Řešení otázky o sekularisaci církevních statků 235—237. — Stav učení církevního: charakter staroruského bohosloví 238—239. — Vliv scho-

lastického západního bohosloví 239—240. — Prvá příležitost jeho užití při chlebu se klánějícím kacířství 241. — Vývoj scho-lastického bohosloví XVIII. století; odporující si soustavy Stě-fana Javorského a Feofana Prokopoviče 242—243. Další osudové bohoslovecké vědy 243—245. — Statistická data o změnách v počtu kostelů, klášterů a duchovních za posledního půldru-hého století 246—258. — Výsledky misionářské činnosti za touž periodu 245—249. — »Vnitřní misie«; poměr její k raskolu a sektářství: statistika toho i onoho 250—252.

OBRAZ ŠESTÝ.

Strana

CÍRKEV A TVORBA. 255—366

Církev a literatura 255—302. Soudobé zbytky křesťanské legendy 255—257. — Její minulost a vliv její na západní literaturu 257—261. — Nepatrnost jejího vlivu u nás v nejstarší době 261. — Tuhý život epického podání a pohanské dávnosti 262—263. — Poměr církve ku křesťanské legendě 263. — »Toulaví kalikové« — šířitelé legendy v lidové povědomí 264—265. — Spojení vývoje křesťanské legendy v Rusku s vývojem obřadové pobožnosti 265—266. — XVI.—XVII. století jako doba osvojení si legendy lidem (ve formě duchovního verše) 266—268. — Následky pozdního a nedokonalého vlivu křesťanské legendy na tvorbu 268. — Změna duchovního verše v raskolnický 268. — Smíšení křesťanské legendy s epickou starodávností ve vědomí lidu 269. — Lehkost reakce proti byzantskému názoru světovému ve společnosti 269—270. — Dějiny beletrie jako ukazatel změny názoru světového v inteligentním ústředí 271. — Různost cest a způsobů přijetí východního a řeckořímského výpravného materiálu na Západě a v Rusku 271—273. — Byzantskoasketický směr krásné literatury na konci XVII. věku (»Veliké zrcadlo«) 274—275. — Změna »spasitedlné« literatury za »zábavnou« a »unylou« 275—276. — Objevení sentimentalismu a erotické lyriky 276—279. — Konvencionálnost ve formě i obsahu literatury XVIII. století 280—281. — Neustálenost literárního jazyka v XVIII. století u porovnání s knižním a jednacím jazykem předešlé epochy 281—284. — Postupné vytlačení »slovanštiny« a »vysokého slohu« 284—285. — Nový literární jazyk

vzdělané společnosti 286—287. — Jeho poměrná stálost 287—288. — Literární libůstky prostředního čtenáře XVIII. století 289. — Hranice vlivu literatury na život s hlediska sentimentalismu 290—291. — Rozšíření těchto hranic poesii Puškinovou 292—293. — Spor s Ryléjevem a »hrdinové nézdaru« Jako črty přechodného stavu literatury 293—294. — Ličení úkolu literatury filosofickou kritikou romantismu 294—295. — »Mnemozina« jako prvý manifest nové filosofickoromantické školy 286. — Praktické důsledky filosofických teorií 297. — Realism a »sociálnost« jako nová hesla literatury po stránce formové a obsahové 297—298. — Publicistické úkoly moderní literatury a kritiky 298. — Literatura v lidu a lid v literatuře 299—300.

II. *Církev a umění* 303—366. — Církev a umění na Západě 303—304. — Postup vývoje západního umění 304—306. — Postup vývoje západního umění 306. — Stav byzantského umění v okamžiku přijetí ho Západem a Ruskem 306—307. — Další jeho osudy na Rusi 309. — Podmínky vývoje křesťanské architektury v Rusku 309—310. — Otázka o původu zvláštností suzdalské architektury; moskevské chrámy 310—313. — Byzantská kupole a ruská »cibule« 314. — Dřevěné paralely cibule: »bečka«, »krychle« a »stan« 315—318. — Přízpůsobení dřevěných forem v národní architektuře XVI. věku: konstruktivní význam »bečky« 319. — Poměr církve k národnímu slohu a jeho úpadek 321—322. — Perioda vypůjčování: vkus zákazníkův a snahy umělcův 324. — Ruský ornament 325. — Nedostatek sochařství 326. — Obrození národního slohu 323. — Slovanské malířství 326—327. — Zachování byzantských typů ikonografie a řemeslné způsoby jich provádění 328. — Význam ruských »škol« malířských 329. — První známky západního vlivu na ikonografii 330. — Opatření přijatá »Stohlavem« a sestavení »podlínika« 331. — Vývoj samostatnosti umělcovy při tvoření složitých obrazů 331—332. — Změna samých způsobů malování obrazů a boj proti uměleckému malířství 332—333. — Objevení světské malby v moskevském carském dvoře. 333. — Polemika z příčin »malířského« písma 334—335. — Nálada umělců-malířů ku konci XVII. stol. a známky obrození náboženské malby 335—336. — Příčiny udušení tohoto hnutí 337—338. — Údobí nápodoby a konvencionálnosti 338—339. — Shoda a rozdíl v postavení literatury a

malířství XVIII. století 339—340. — Prvé objevení obecnstva zaujatého uměním a prvý krok malířství od klasicismu k životu (Brullov) 340—341. — Realistické snahy Ivanova 342—343. — Přečhod ruského genu od sentimentalismu k reálnosti a sociálním tematům (Venecianov a Fedotov) 343—344. — Umění v šedesátých létech a rozhodné vítězství genu 344—345. — Zlořády odkrývající a realistické malířství (Perov a Řepin) 346—348. — Paralely z dějin ruské hudby: kostelní zpěv a národní píseň 348—349. — Prvé kroky samostatného vývoje ruské hudby v »děmestveném« zpěvu XVI. století 350. — Perioda dlužení 351. — Rozdíl poměru obecnstva k vypůjčené hudbě a k vypůjčené literatuře 352. — Objevení se národního hudebního slohu (Glinka) 353. — »Hlouček« šedesátých let a realism v hudbě (Dargomyžskij i Musorgskij) 354—358. — Periody ve vývoji ruského umění a ruské literatury 358—361.

OBRAZ SEDMÝ.

Strana

ŠKOLA A VZDĚLÁNÍ 367—571

I. *Předpetrovská škola* 367—392. — Různost názoru o vzdělanosti dřevního Ruska 367—368. — Gramotnost starodávného duchovenstva 368. — Rady Gennadiovy a usnesení Stohlavého sněmu 369—370. — Usnesení církevního sněmu z let 1666—1667 371—372. — K potřebě gramoty přidružuje se potřeba mluvnic 373. — Kruh středověkých »svobodných nauk« a osnova pravoslavné školy na počátku XVII. století 373—375. — Chovanci kievské akademie v Moskvě a polemika o užitečnosti školy 375—376. — Otázka o směru školy a polemika o této otázce mezi žáky Simeona Polockého a Epifanie Slaviněckého 377—381. — Rozhodný boj o směr školy za cara Feodora 381—385. — Akademie jako prostředek boje proti náboženskému radikalismu 385—387. — Řeční učitelé na akademii a latinská věda 387—388. — Odpor proti ní se strany církve a výsledky boje o školu v XVII. století 389—391.

Stav vědomostí v předpetrovské době 383—431. Matematické vědomosti: sčítání 394. — Aritmetika 395. — Měřictví (zeměměření) 396—397. — Astronomie 398. — Výměna byzantských kosmografických zpráv za středověké 398—399. — Astro-

logie 400—402. — Prvé kalendáře 402. — Přírodovědecké poznatky: zprávy o zvířatech a ptácích (Fysiologus) 403—406. — Prvá musea 407. — Antropologické poznatky: humorální theorie čtyř temperamentů 408—408. — Maloruské lékařství 410. — První lékařské knihy 411—412. — Farmakopea (»bylináře«) 413. — Knižní prameny lidového vědění 414. — Historické vědomosti: všeobecné dějiny (přechodné chronografy a jich ruská zpracování v létech 1512 a 1617) 415—417. — Národní dějepiscetví: prvý system ruských dějin 418—420. — Přechod od letopiseckého výkladu k pragmatickému, od teleologických výkladů k reálným 420—422. — Mluvnice 424. — Dialektika a retorika 425 — Poměr k filosofii 425. — Encyklopedie dávného Ruska: »Azbukovník« dvoji formy 427—438. — Souhrn 429.

III. *Dějiny školy XVIII. století* 432—482. — Původ profesionální Petrovské školy 432—433. — Prvá síť provinciálních škol 434—435. — Statistika počtářských škol a jich žáků 435. — Úpadek počtářských škol a splynutí jich s vojenskými 436—437. — Postavení diecesních škol, jich statistika, proměna jich v semináře 437—439. — Nezdařený pokus založiti národní školu za Petra I. 440—441. — Úkoly Petrovské školy: nedostatek pedagogického hlediska a všeobecně vzdělávajícího rázu 441—442. — Profesionální a stavovský ráz Petrovské školy 442—448. — Prvý pokus zříditi všeobecně vzdělávající školu (akademická universita a gymnasium) 449—450. — Neúspěch tohoto pokusu 450—452. — Pokus Šuvalova — učiniti všeobecně vzdělávající školu stavovskou (šlechtickou) 453—454. — Slabý úspěch tohoto pokusu 454—455. — Příčiny nezdaru podle mínění moskevských profesorů 455—456. — Poměr šlechty 457—458. — Nové pedagogické idey, které si osvojila Kateřina 458—460. — Její pokus učiniti školu nástrojem výchovy (zavřeně ústavy, počátek ženského školního vzdělání) 460—462. — Nezdar výchovné činnosti školy 463—466. — Zřízení školy všeobecně vzdělávatelné a nestavovské: rakouský system 466—469. — Prostředky k jeho zavedení v Rusku 469—470. — Poměr obyvatelstva ke škole Kateřiny II. 470—474. — Postavení učitelů 474—476. — Číselné výsledky vývoje školního vzdělání ku konci XVIII. století 477—478. — Návrhy a pokusy zřízení nižší národní školy 478—480.

IV. *Dějiny školy XIX. století* 483—571. — Všeobecný ráz těchto dějin 483—484. — Neúplnost kateřinského učebního

systému a systematická reforma školy r. 1804. — 484—486. — Střední škola podle řádu z roku 1804. — 486—489. — Vznik universit v Petrohradě, Kazani a Charkově 489—492. — Postavení profesorů podle řádu a ve skutečnosti 492—493. — Postavení studentů, jich počet u porovnání s jinými učebnými ústavy 494. — Jich příprava 495—496. — Nové prostředky pro přípravu profesorů 497. — Poměr společnosti ke střední škole 498—499. — Změna úkolu střední školy v reformě hr. Uvarova (1811—1817) 500—502. — Pohnutky a úkoly všeobecné reformy roku 1828. 501. — Plán Šiškova 502. — Uskutečnění plánu: vzhledem k újezdným školám 504; ku gymnasiím (spory o jich osnovu, zřízení pansionátů) 504—510; k universitám 510—511. — Noví profesori a nové posluchačstvo třicátých a čtyřicátých let 512. — Prostředky proti přeplnění vysokých škol 513—515. — Změny v gymnasiijním programu a zeslabení klasicismu v létech 1849—1851. 515—517. — Sesílení dozoru nad universitami a professory 517—509. — Třetí všeobecná reforma školního systému v létech 1863—1864. Její formy 519—520. — Universitní autonomie podle řádu z roku 1863 520—521. — Polemika v otázce o organizaci školství a poměr university k studentům 521—526. — Polemika mezi přívrženci klasické a reálné školy 527—528. — Kompromisní řád z roku 1864 528—530. — Nové snahy přívrženců klasicismu a gymnasiijní reforma r. 1871 531—533. — Vypracování universitního řádu roku 1884 533—535. — Výsledky působnosti obou řádů 535—539. — Číselné výsledky vyššího, středního a nižšího vzdělání v institucích ministerstva národní osvěty. 539—541. — Dějiny elementární školy XIX. věku: farské školy dle řádů z let 1804 a 1828 542—543. — První vesnická škola (pro státní a údělné sedláky). 543—544. — Usilovné zřizování škol na počátku šedesátých let a význam čísel, vykázaných správou říšských a duchovních statků 544—547. — Postavení otázky o národní škole v polemice následkem reformy z r. 1864 547—550. — Přejchod správy elementární školy k zemstvu 550—553. — Číselné výsledky vývoje zemské školy 553—557. — Poměr k ní centrální správy 558—559. — Postavení otázky o všeobecné povinnosti vyučování v sedmdesátých létech 559—561. — Sesílení zájmu ve škole gramotnosti a její idealisace opozičních stran 561—562. — Počátek církevněosadní školy 562—563. —

XIV

Osud školy gramotné 563—554. — Nový stav otázky o všeobecném vyučování 564—566.

ZÁVĚR. 572—585

Rozluka inteligence a lidu jako základní thema druhé části »Obrazů« 572—573. — Jak nesluší klásti otázku o příčinách rozluky? 573—575. — Jak staví se tato otázka v »Obrazech« 575—576. — Úloha víry na Západě a u nás jako příčina rozdílu v povaze rozluky 576—580. — Rozdíl v dějinách tvorby [umělecké] jako následek rozdílu v dějinách víry 580—582. — Rozdíl v postavení školy jako následek rozdílu v poměru církve a státu 582—585.
